

REDACTIA:
și
ADMINISTRAȚIA:
Deák Ferencz u. Nr. 35.

Articoli și corespondențe pentru publicare se trimit redacțiunii.

Concure, inserțiuni precum și taxele de abonament se trimit administrațiunii tipografiei diecezane.

BISERICA ȘI ȘCOALA

FOAIE BISERICESCĂ-ȘCOLASTICĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

APARE ODATĂ ÎN SĂPTĂMÂNĂ: DUMINECA.

PREȚUL
ABONAMENTULUI
PENTRU
AUSTRO-UNGARIA:
Pe un an: 10 cor.
Pe 1/2 an: 5 cor.

PENTRU ROMÂNIA ȘI
STRĂINĂȚATE:
Pe un an 14 franci.
Pe 1/2 an 7 franci

Telefon pentru oraș
comitat Nr. 286.

Nr. 6869/1911.

Concurs

Pentru îndeplinirea postului de protopresbiter în tractul **Chișineu** se publică concurs cu termen de **45 zile** computate dela prima zi, ce urmează după publicare în organul oficial »Biserica și Școala« cu emolumentele:

I. Dela parohia centrală Chișineu:

- a) sesiunea aparținătoare parohiei protopresbiterale, și competența de pășune după acest pământ;
- b) birul parohial;
- c) stolele legale;
- d) întregirea dela stat conform legilor în vigoare.

II. Din protopresbiterat:

- a) Retribuțiunea dela dieceză pentru inspecțiunea școlară și ședulele dela cununii în suma ce o va stabili sinodul eparhial;
 - b) birul protopopesc dela preoții din tract, câte 10 cor. dela fiecare preot;
 - c) diurne pentru vizitarea canonică și revizuirea socoților conform concluzelor sinodale;
 - d) spesele cancelariei protopopești conform concluzului sinodului eparhial Nr. 91 din 1878;
- Toate dările și sarcinile publice după sesiunea parohială le va suportă protopresbiterul alegând.

Aspiranții la acest post se avizează, ca în termenul indicat să subștearnă subscrisului Consistor recursele lor instruite cu documentele de cvalificațiune, prescrisă în §-ul 53 din Statutul Organic și prin concluzul congresual Nr. 111 din 1888 și anume: să dovedească, că au cvalificațiunea recerută a reflectanților la parohiile de clasa primă, să producă testimoniu de maturitate și să dovedească cu atestat, că au împlinit cel puțin cinci ani în serviciul bisericesc, sau șco-

lar cu succes deplin mulțumitor și că prin zelul, capacitatea și diligența lor s'au distins pe terenul bisericesc-școlar.

Arad, din ședința plenară a Consistorului gr.-or. român, ținută la 15/28 decembrie 1911.

Consistorul gr.-or. român
din Arad.

Spre înțelegere.

Insfârșit un glas cu minte. Preoții și învățătorii să se închege și să fie un trup și suflet.

Dar nu numai pentru scopuri electorale, ca să se aleagă în congrese și sinoade și de acolo să creeze o situație materială mai bună pentru preot și învățător, pentru că bunavoința, n'a lipsit nici până acum din congrese și sinoade să facă tot ce s'a putut pentru bunăstarea preoților și a învățătorilor și după părerea noastră nici un congres și sinod constituit numai din preoți și învățători n'ar fi putut face mai mult între împrejurările date și între marginile legii. Dacă n'am făcut mai mult decât un compromis electoral n'am făcut nimic.

O alianță de aceasta n'ar avea nici o valoare reală, dacă acasă în parohie ar rămânea și pe mai departe neîncrederea între preot și învățător cu scenele dureroase de sfâșiare și dușmănie, cum ne sunt date a le vedea.

Acolo acasă să decide soarta preotului și a învățătorului: în comitetul, sinodul parohial și în viața socială; acolo să fie preotul și învățătorul una între sine și cu poporul. Aceasta nu însemnă că e superfluă prezența învățătorilor în congrese și sinoade ci, că de acolo vine întărirea poziției preotului și a învățătorului.

Dieceza n'are fonduri de împărțit, fondul bunăstării preotului și a învățătorului este parohia. Aceasta parohie este autonomă, față de aceasta autonomie este limitată și sfera de protecțiune a superiorității bisericești, preoții și învățătorii închegați sufletește acolo să închege și

sufletele credincioșilor cu jertfa pentru luminătorii lui, de sus nu lipsește mâna protectoare de asupra preotului și învățătorului și toată puterea executivă.

Fără de aceasta piatră fundamentală a *închegării sufletesti*, fraza alianței externe a preotului și a învățătorului rămâne o lozincă agitatorică, fără nici un rol real.

Cine a urmat cu atențiune direcțiunea acestei foi, a putut observa o deosebită îngrijire cu care se cultivă raporturile bune dintre preoți și învățători. De câteori se pomenește de biserică alătura e pusă și fiica ei școala și de câteori se pomenește de preot alătura e pus și învățătorul ca factor cultural.

Cultivarea acestei armonii n'a fost șablonărie ci o nizuință conștie de a stirpa buruiana rea a neîncrederei ce încolțise în sufletele acestor conducători firești ai poporului și stângerea unității gândirii și simțirii poporului în care se reflectează dispozițiile sufletesti ale conducătorilor.

În nizuința aceasta noi n'am invocat interese de ordin personal ori material căci interesele se schimbă, ci am invocat conștiința că ambii servesc același ideal iar idealul este biserică și neamul, asemenea împreună pomenite întotdeauna în coloanele acestei foi.

Furtunile din afară provenite din păcatele trecutului nu ni-a oprit în aceasta cale, ci mereu propagăm închegarea preoției și a învățatoriei în conștiința misiunii lor comune, aceasta le va aduce apoi și stima personală reciprocă, iar din stimă se desvoltă iubirea.

*Această conștiință comună va lega sufletește pe preot și învățător și de susținătorul bisericii și a școlii, de popor cu toate clasele lui și viceversa și vor dispărea veleitățile de clasă, căci toți se vor simți una. Aici în această societate concrescută în conștiință, unde este unul sunt toți reprezentați, căci fiecare este expresiunea aceleiași gândiri și simțiri. În această societate nu există diviziune de partide.

Partidele se nasc numai unde lipsește aceasta armonie în conștiință și dușmănia lor se estinde după gradul îndepărtat al gândirilor și a simțirilor. Ele nu pot fi estirpate prin compromise, decât prin renoirea sufletelor în interesul lor.

Aceste considerații de ordin etic ne-a determinat de am susținut sistemul coeducațiunii tinerimei teologice și pedagogice în seminarie față de tendența separării ei în două institute independente una de alta. Prin coeducațiune se cresc viitorii preoți și învățători în același spirit de unitate în gândiri și simțiri cu care este legat corpul profesoral între sine și cu superioritatea sa bisericască și cu care se justifică mintea și inima fragedă a tinerimei.

Dar coeducațiunea aceasta încă ar rămânea fără scrumări în viața practică, dacă acolo nu și-ar afla continuarea în raporturile intime dintre preot și învățători, ci ar întâmpina în viață războiu între acești factori. Valurile războiului iar diviza în tabere beligerante și patima ar înăbuși duhul păcii și iubirei reciproce dus din școală.

Problema aceasta a închegării preoției și a învățatoriei preocupă și pe alții, cari au convingerea, că soarta povorului e depusă în mâna preotului și a învățătorului și cearcă metodele prin cari s'ar putea face concreșterea sufletească a preotului și a învățătorului.

Distinsul profesor universitar dl Mehedinți studiind raporturile satelor din țara sa încă a ajuns la concluziunea, că piatra fundamentală a înaintării comunităților este lucrarea armonioasă a preotului și a învățătorului și că aceasta armonie se poate înfăptui numai prin coeducarea viitorilor preoți și învățători. Conducus de aceasta convingere a fost acum sunt câțiva ani pe la noi să așteptăm experiențele ce le avem cu coeducațiunea și ce credem despre ea. Și ne-am aflat că și dânsii luptă cu aceleși curente vechi cari îngreunează armonia dintre preot și învățător, și că numai prin coeducațiune se pot deschide orizonturi nouă. De atunci ne-am mai văzut odată la Blaj întărindu-ne reciproc în credința noastră și muncind în și afară de școală pentru aceasta transfuziune a oficiului pastoral și învățătoresc.

Acest articol încă este un picurel din aceea muncă.

Prin compromise efemere nu se poate rezolva o chestie așa mare și sfântă cum e a preotului și a învățătorului, decât numai în cele interne, în întărirea conștiinței că sunt două inimi împreunate într'o gândire.

La aceasta închegare sufletească însă nu se poate ajunge prin toropeală, ci numai pe cale educativă de jos și prin mărturisire sinceră a dragostei împrumutate a celor ce împreună poartă jugul conducerii poporului.

Mărturișiți-vă unul altuia și veți afla aceea ce căutați în voi înșivă.

Viața și faptele mecenatului Nicolae Jiga.

—Discurs comemorativ—

de Gh. Tulbure.

III.

Peste câțva timp însă, un incident extraordinar i-a oferit lui Jiga ocaziunea potrivită să-și manifeste în public sentimentele de antipatie și neîncredere față de ierarhia sârbească. Episodul acesta îl vom istorisi în toată estenziunea¹⁾, fiindcă aruncă o lumină nu numai

¹⁾ Protoc. com. bis. din Oradea mare Nr. 31 din 1848.

asupra personalității lui Jiga, ci în acelaș timp și asupra atitudinii Românilor bihoreni în fața evenimentelor din anii 1848—1849 și astfel are o netăgăduită importanță istorică.

După izbucnirea războiului din 1848, patriarhul din Carlovitz a trimis o *proclamațiune*, către clerul și poporul său credincios din toate părțile, în care îndemna și sfătua mai ales pe Românii din dieceza Aradului să se alieze cu Sârbii și să se răscoale împotriva națiunii ungurești, care „tinde să despoaie pe celelalte neamuri de limba și drepturile lor istorice“.

Proclamația patriarhului a ajuns și la Oradea, unde mai întâiu a primit-o protopopul Boțco, care imediat a arătat-o lui Jiga. Cetindu-o, Jiga a convocat îndată adunarea comunității bisericești, aducând pe tapet scrisoarea patriarhului și făcând-obiect de discuție. După o dezbateră animată, la propunerea lui Jiga, comunitatea la 4 Iunie 1848 a adus următoarea interesantă *rezoluțiune*:¹⁾

—„Dupăce din partea mitropolitului dela Carlovitz, ca președintele comitetului național („nemzeti választmány“) și ca patriarhul tuturor Sârbilor, prin o *proclamațiune, tipărită în limba română și sârbească*, am fost provocați să ne aliăm cu națiunea sârbească și să pârținim pe Slavi; dupăce în proclamațiunea menționată se găsec espresioni agitatorice împotriva națiunii maghiare, cari nu urmăresc alt scop, decât sdruncinarea păcii și a liniștei publice, — această proclamație noi o reprobăm și nu o primim, glasului ei nu-i urmăim și nici într'un chip nu ne lăsăm seduși pe căi rătăcite; dimpotrivă atât proclamația, cât și scrisoarea, cu care ni-s'a trimis nouă, ca pe niște mijloace, prin cari s'a intenționat conturbarea relațiunilor pacinice, care au existat între Unguri și Români, începând dela anul 848 (sic), le vom depune la mâna comitetului suprem al comitatului, ca probă invederată a patriotismului nostru; iar pe autoriul și trimițătorul acelei scrisori și proclamațiunii îl vom încunoștința despre procedura aceasta, și-i vom trimite totodată declarațiunea, care am dat-o înaintea cinstului guvern național că adecă: *Ziua aceea, în care se va decreta prin lege despărțirea și scoaterea noastră de sub tirana stăpânire bisericească a Sârbilor o vom prăznuți ca pe o sărbătoare a triumfului și a bucuriei obștești*; și cu tot dreptul, pentrucă e fapt constat, că în tot decursul vremurilor trecute, Sârbii s'au purtat față de noi în chip mașter și dușmănos, din fondurile școlare și fundațiunile culturale-bisericești au împărtășit numai

pe consângenii lor, iar la ai noștrii le-au pus numai piedeci și le-au închis calea înaintării; acum ne numesc „frați“, când binecuvântata constituțiune a țării a proclamat libertatea, egalitatea și frățietatea pentru toți, fără osebire de limbă și religiune; dar nu ne vor mai atrage la ei și nu ne vor mai putea amăgi, pentrucă noi ne ținem morțiș de declarațiunea care am făcut-o înaintea înaltului guvern național al țării, și rămănem credincioși aceuia în firma speranță, că justele noastre postulate se vor realiza pe calea legislațiunii publice.“¹⁾

Iată deci, cum a știut Jiga să exploateze momentul, pentru ca să le scoată la iveală intențiunile „ascunse și perfide“ ale Sârbilor și să detesteze în termeni categorici încercarea lor de a slăbi pe Românii din Ungaria propriu zisă, îndemnându-i să se scoale împotriva națiunii ungurești. Totodată a propus' ca parohia să trimită o *deputație la guvernul țării*, ca să-l încredințeze de încrederea și alipirea lor, a Românilor și să soliciteze despărțirea bisericii române de cea sârbească prin lege votată de dieta țării. Deputațiunea aceasta, din care făcea parte Jiga, nu mult după aceea s'a și dus la Pesta, unde sub conducerea lui *Emanuil Gozdu* s'a prezentat guvernului, descoperindu-i gravaminele și aspirațiunile mai însemnate ale Românilor și cerând împlinirea și inarticularea lor în legile țării.

Deputația Românilor ungureni după cum raportează Ioan Dragoș²⁾ a fost primită în modul cel mai călduros.

Sub înrâurirea vorbirii pătrunzătoare a lui Gozdu, care pe atunci era avocat („táblai ügyvéd“), guvernul „a laudat patriotismul Românilor din comitatele ungurești“ și le-a făgăduit tot sprijinul său întru realizarea datorințelor lor. Totodată le-a dat voie să țină o adunare de consfătuire, în care să se consulte asupra obiectelor luate în programa congresului bisericesc, conchemat la Timișoara. În legătură cu referada aceasta Dragoș prezintă și programa obiectelor congresului și convocările tipărite pentru adunarea prealabilă de consfătuire. Membrii comunității cu satisfacție iau la cunoștință pașii făcuți și rezultatul obținut din partea reprezentanților lor, votând lui Dragoș și lui Jiga mulțumită la protocol și identificându-se cu demersurile făcute de dânșii. Ca delegat din partea Orădanilor la adunarea prealabilă este trimis Nicolae Jiga, căruia în scopul acesta i-se dă următoarea *împuternicire* (un fel de „credențional“:

¹⁾ În protocolul adunării rezoluțiunea este redactată în ungurește. Pentru ca să fie accesibilă tuturor cetitorilor, o dau în traducere esactă.

¹⁾ Protoc. com. bis. Oradea mare Nr. 31/1848.

²⁾ Protoc. com. bis. Oradea mare Nr. 36/1848.

—„Noi membrii societății greco-neunite din Oradea-mare, în adunarea bisericească ce am ținut-o în ziua de azi, unanim ne-am învoit și am hotărât: ca dl primcurator Nicolae Jiga să ne reprezinte la *adunarea națională de consfătuire*, ce se va ținea la Timișoara în 25 Iunie 1848; și'l împuternicim ca în numele nostru să ia parte la consultările aceleia. Despre ceace, spre mai mare putere și încredințare, dăm această scrisoare de împuternicire, întărită cu sigilul bisericii noastre. Dată din ședința comunității bisericii greco-neunite din Oradea-mare, ținută la 22 Iunie anul 1848.

Intorcându-se dela Timișoara, Jiga raportează comunității, că adunarea nu s'a ținut deoarece episcopul sârbesc de acolo Pantilimon *Zsivkovics* a înaintat o rugare către vicecomitele comitatului, ca comisar regesc, cerându-i să interzică adunarea Românilor pe motiv, că ar avea scopuri primejdioase și „descriind în cele mai negre colori caracterul națiunii române“. Astfel în ziua de 25 Iunie, pe când a fost fixată ținerea adunării, deputații Românilor s'au adunat și după o consfătuire comună, imediat au raportat la locul competent, denunțând fapta cea mârșavă și ilegală a episcopului sârbesc și cerând să se îngăduie ținerea congresului în toate comitatele, iar episcopul *Zsivkovics* pentru procedura sa păcătoasă să fie destituit din scaun.

În urma acestora Comunitatea bisericească a luat hotărârea să roage pe Emanuil *Gozsdu*, ca în înțelegere cu ceilalți deputați și reprezentanți ai Românilor să înainteze guvernului o petiție, la care să alătore toate „postulatele naționale“ ale poporului român, cuprinse într'un *memorial* tipărit, cerând inarticularea lor în lege votată de dieta țării.

Durere însă, că toate rugărilor solicitările și reprezentațiunile făcute pe urma stăruințelor lui *Gozsdu* și Jiga după cum se știe n'au avut îndată rezultatul dorit. Despărțirea și emanciparea bisericii noastre de sub stăpânirea ierarhiei Sârbești a urmat numai cu aproape două decenii mai târziu, după lupte grele și sfârșiri uriașe.

Momentele acestea din activitatea publică a lui N. Jiga sunt însă în tot cazul pline de interes și de o incontestabilă importanță istorică.

Deoparte ele, așa cuprinse într'un mă-nunchiu, au darul de a ne lumina un capitol din istoria luptelor noastre politice-bisericești, de altă parte ele formează o dovadă strălucită despre dragostea nețărnută și despre simțul de jertfă al comerciantului Nicolae Jiga din Oradea-mare față de cauza generală a bisericii

sale străbune, care în aceste străduinți ale sale se prezintă înaintea noastră ca un împreună-luptător al mitropolitului Șaguna pentru desrobirea bisericii române de sub jugul ierarhiei sârbești.

(Va urmă)

Cine strică armonia și bunînțelegere ?

„Între altele fie cu ertare dle Moldovan poate și vino iarăși la lucru căci ne așteaptă încă mult lucru. Acolo este locul nostru, iar nu la hărțuilele zilelor de urgie ce le îndurăm“. Cu aceasta chemare i-și încheie On. redacțiune răspunsul la justificarea mea în chestiunea alușiunei făcute la „Biserica și Școala“.

Dacă înțeleg bine sunt chemat la lucru, pe care la-și fi părăsit, intrând în hărțuială. Doamne ferește! Eu sunt în decursul lucrului cinstit, ca întotdeauna iar în hărțuială am fost târat ca din senin și acum caută să mă apăr.

Cu toate aceste urmez bucuros chemării, de loc ce vom lămuri chestiunea, ca să nu mai rămână nici o urmă de bănuială între cei ce voesc să lucreze împreună.

Sunt de credința, că trebuie să ne spălăm de învinuirile ce ni-se aduc, văd că așa face toată lumea; pentrucă numai îmbrăcați în haina cinstei putem servi cauzei pre care o reprezentăm și în serviciul căreia suntem angajați. Dacă nu, să ne tragem consecvențele.

Am fost învinuit și pus în judecată publică. Nu vreau se fiu contumațiat, de aceea rog să mi-se deo ocaziune a mă justifica. Primesc răspunderea pentru faptele mele înaintea ori căruia for judecătorească, așa și înaintea cetitorilor organului „Biserica și Școala dar o judecată unilaterală, adusă pe baza învinuirilor nebazate ce mi-se fac și în răspunsul On. redacțiunii, nu pot tolera.

Chemat să mă esplic cu privire la alușiunea făcută organului „Biserica și Școala“, am arătat: că *atacul venit ca din senin asupra mea în „Tribuna“, este similit și congruent cu atacul unui comisar consistorial din „Biserica și Școala“ și prin urmare acolo trebuie căutat pe cel ce strică armonia și bunînțelegere.*

Răspunsul ce mi-se dă nu lămurește situația, fie chiar cu arătarea, ce sunt eu pentru învățătorime, din contră tulbură apa.

Să vedem, este și aceasta numai o întâmplare, ori o noauă intențiune. Publicarea ori nepublicarea replicii mele prezente, mă va lămuri.

Precum n'am dat anză de a fi atacat în „Tribuna“ eu, așa n'a dat anză de a fi atacat în „Biserica și Școala“ nici acel comisar.

Aceasta voiesc se o lămuresc, ca să se vadă și mai esplicit, ce mi-a sgduit încrederea în „Biserica și Școala“, făcându-mă să o suspizionez cu păcatul de a strică armonia și bunînțelegere pe cei ce se folosesc de ia și de ospitalitatea ei.

Am informațiuni bazate, dela cei mai aleși învățători ai tractului Chișineu, despre nețemeinicia acuzelor rădicate contra comisarului din chestiune. Dar punem cazul, că vor fi fost și învățători nemulțumiți cu procedura lui. Dacă au fost neîndreptățiți, de ce n'au făcut arătare Ven. Consistoriu, nici până în ziua de azi? Sau de ce nau dat expresiune nedreptăților chiar și în „Biserica și Școala“ deloc după examene, atunci când li-sa făcut nedreptățile? De ce s'a făcut

atacul numitului comisar în „Biserica și Școala“ numai la anul după săvârșirea procedurii excepționale și înferate.

Aceasta împrejurare m'a făcut să cred: că nu manierile comisarului a fost motivul atacului, ci un scop ascuns, de a arunca sămânța vrajbei între învățători chiar înainte de adun. generală care premerge alegerilor congrasuale.

Și în aceasta convingere mă întărește faptul, că acuza o arădică unul dintre învățătorii clasificați — de acel comisar — cu *laudabil*, care calculul nu corespunde de fel atributului de *om fără cultură*, ce în schimb îl aruncă acela fostului său comisar și coleg mai bătrân.

Între astfel de împrejurări ce poți susține altceva decât: că sau acel învățător e om abnormal și în cazul acesta nu-i dau teren în organ, sau că e pus la cale, *coadă la topor*, pentru cei ce vreau să slutească armonia și bunăînțelegere.

Dar să presupunem și cazul cel mai bun, că îndemnat de nime, din propriul îndemn și cu cele mai bune intențiuni de a scăpa pe colegii săi de torturile unui comisar fără cultură și brusca a luat peana în mână. În asemenea caz On. Redacțiune trebuia să-l îndrume la Ven. Consistoriu, nu la conferința învățătoarească, după cum zice că la îndrumat, pentru că On. Redacțiune bine știe. că numai Ven. Consistoriu poate dispune în meritul afacerilor de comisari.

De ce a trebuit să se publice cu o săptămână mai înainte în posta redacțiunii numele comisarului, iar în numărul următor neomenoasele atribute de *om fără cultură, brusca etc. etc?*

Dacă afacerea a fost numai o întâmplare și dacă onorata redacțiune ar fi condusă numai de intențiuni pacificatoare, în răspunsul ce mi la dat, trebuia să arate, că da, împrejurările mă justifică, că am avut motiv să presupun ceia ce am afirmat. Îmi plăcea să văd ajunsă în „Biserica și Școala“ întreaga afacere fără știrea redacțiunii pe neobservate, sau cu bunăintențiune dar greșit. A recunoaște păcatul e o virtute.

On. Redacțiune însă, spre a mă lăsa pe mine de cel păcătos, reproduce numai reasumatul articolului *cu musca pe căciulă*, ca publicul cetitor să vadă buna sa intențiune de a lămurii prin discuțiune publică o chestiune atât de importantă, și retace partea unde se zice despre un învățător, pre care superioritatea diecezană la distins cu încrederea sa, că e *om fără cultură, brusca etc.*

Împrejurarea aceasta ne face să vedem parțialitate în lămurirea chestiunii, on. redacțiune apasă cum-păna spre cel cu sămânța vrajbei.

Suntem incuiați cu aceea, că nu intențiunea de a face vreun bine cauzei școlare la îndemnat pe învățătorul neîndreptățit cu calculul *laudabil*, să arunce epitele necuviințoase la adresa unui coleg mai bătrân și producerea vrajbei i-sa impus ca problema din loc necunoscut, și așteptăm condamnarea nu apărarea lui. Ni-ar fi plăcut să ne convingem că cei dela conducerea organului „Biserica și Școala“ n'au avut nici în clin nici în mănecă cu afacerea și suspiționarea noastră a fost neîntemeiată.

Într'un asemenea caz ne știam face datorința față de cei vătămăți pe nedrept și pacea era gata.

Cum, cum nu, afacerea a ajuns să se pertacteze și în coloanele organului reuniunii noastre învățătoarești. Observând răul ca prezident, m'am ținut de datorința a mă întrepune cu scop de a restabili ecuilibrul sdruncinat și a face pace.

Am adresat deci o epistolă colegului Iulian Pa-guba, în care am declarat că în principiu aprob ve-

derea lui și dau curs liber discuției în organ, dacă abtă dela ascuțișurile personale și tractează chestiunea principial.

Numitul îmi răspunde: că epistola ce i-am trimis'o e frumoasă dar nu e sinceră, și amenințându-mă cu întervenire la organe străine de biserică și neamul nostru, ba, încărcându-mă și pe mine cu atribute analoage celor din „Biserica și Școala“, pretinde să-l las a face cu scrisesele lui troacă de porci din cel ce ia dat calculul *laudabil*.

Ținuta invalorabilă și necinstită a Dlui, m'a întărit și mai mult în convingerea, că omul acesta e pus la cale și că urmărește scopuri ascunse, deci spre a preveni am oprit publicarea replicii veninoase ce ne-a trimis'o spre publicare prin redactorul de atunci, care-i este coleg din comună, și presupuneam că nu se poate scăpa de el.

Redactorul avea însă alte convingeri și simțându-se neîndreptățit prin ingerința a abzis. Despre vreun răspuns trimis organului nostru de călăra părintele Codrean capelan în Siclău, nepotul P. C. Sale însă, publicarea căruia aș fi oprit'o n'am nici o cunoștiță.

Retragerea s'a făcut așa dar pentru nepublicarea replicii *laudabilului* învățător, moralisatorul comisariilor consistoriali. și nu pentru cutare răspuns al părintelui Codrean din Siclău, despre care, până acum din „Biserica și Școala“, nu știam nimic. Acest fapt cred că-l va constata și domnul fost redactor.

Atăta privitor la alusiunea mea ce mi-se pare nelămurită pe deplin și acum cu permisiunea On. redacțiunii, supun afacerea în judecata publicului cetitor, spre aflarea celui ce umblă se facă vrajbă și se strice solidaritatea și armonia dintre noi.

La celelalte deplasări din răspunsul P. C. Sale dlui protosincol Roman Ciorogar, fie-mi permis a reflecta în următoarele.

Din primul pasagiu al răspunsului se vede, că P. C. Sa cunoaște bine afacerea cu atacul meu în „Tribuna“, când zice că „Românul a pus fitilul“. Bine dar oamenii de pace trebuiau să-l stingă sau să-l arunce în capul incendietorului cunoscut, nu în cinstea românească a oamenilor de bine, cari nu iau dăruit. Nu e deci mirare dacă cu focul în cap am alergat să caut pe păcătos în casa „Bisericii și Școalei“ unde a fost adăpostit. Poate am greșit, despre asta îmi plăcea să mă conving din răspunsul redacțiunii, pentru că zău omul ajuns în primejdie, se prinde și de un păiuț, numai să se vadă scăpat.

„Tribuna“ care împreună cu „Biserica și Școala“ numai mai înainte cu trei luni făcea elogii reuniunii învățătoarești condusă de mine mănecând din alegerile congrasuale mă face trădător de neam.

Aceasta am afirmat în justificarea mea, nu că și „Biserica și Școala“ mă face trădător de neam. Era deci superfluă nota redacțiunii la acel pasagiu.

„Tribuna“ mă face trădător de neam“, aceasta e principala acelei ziceri compuse. „Biserica și Școala“ obvine ca subiect în zicerea secundară atributivă la care nu se referese predicatul special din principală.

Bucuria părintească din pasagiul următor fără alusiunea nu știu cu ce intențiune, la titluri ar fi fost binevenită. P. C. Sa bineștie ca acele titluri nu sunt nici de invidiat, nici de ironizat fiind împreunate numai cu sarcini și răspunderi mari, în timpurile prin cari trecem, nu și cu tantieme și venituri.

Că supărările provin din alegerile congrasuale o știu și am accentuat și eu. Una însă nu putem noi înțelege, de ce se descarcă totdeauna în cărca noastră?

De ce nu suntem luați în combinație, de ce nu suntem întrebați, de ce o supărare așa de mare, de ce

mi se aruncă în totdeauna, ca și în acest răspuns, *că noi vrem stat în stat?*

Ori noi nu suntem fii bisericeji, noi nu contribuim cu jertfe materiale și *spirituale* la susținerea instituțiilor ei? Ce gânduri rele, ce separatism, *ce stat în stat voim să creem în sânul bisericii*, atunci când pe aceleași căi, cu ceilalți mireni, voim se ajungem în corporațiunile bisericești, în cari se fac legi și regulamente școlare și se discută și chestiile noastre?

De altcum singuri susțineți:

„Rațiunea legii constituționale e ca să ajungă în corporațiunile bisericești toate clasele intelectuale câte le avem“.

„Corporațiunile noastre bisericești trebuie se aibă concursul tuturor elementelor constitutive a-le societății ei“.

Dar de ce n'ați pus în practică nici când aceste vederi?

Noi știm că avem drept, știm că avem chemare și ne ținem vrednici de a reprezenta cauza noastră în acele corporațiuni, deci văzând că suntem eludați trebuie să ne luptăm ca să ne asigurăm acest drept. Ne-am luptat, dar cu arme cinstite.

N'am voi se intrăm în acele corporațiuni pe conta bărbaților cari au oreși cari titluri de merite pentru biserică și neam, căci în contra acelorora n'am candidat; n'am voit se intrăm contra dorinții clerului și a poporului, căci doară sprijinul lor întotdeauna l'am reclamat; nu voim se reclamăm pentru noi dispoziții speciale, precum au spre pildă preoții. Atunci de ce ni-se impută în totdeauna, ca și în răspunsul ce ni-să dă acum, că producem *ceartă, gâlceavă și supărare*?

Ce rol au în acest răspuns sfaturile părintelui plin de dragoste pentru noi; că mai ușor s'ar putea ajunge la rezultat prin o înțelegere și să nu imprăștiem lumea dela corporațiunile bisericești? Ce a căutat în acest răspuns sfatul părintesc cu *miseria plebs contribuens*, și să ne *stimăm unii pe alții*?

Ce sunt aceste?

Dar când am fost noi contra înțelegerii? Cine ne-a și chemat la vre-o înțelegere? Prin ce imprăștiem lumea dela corporațiunile bisericești, doară pentru că dorim și noi *un lucru plăcut*, cum ziceți, și care ne compete; doară pentru că *voim să îndreptăm ceia ce s'a neglijat până aci, ca toate păturile se fie reprezentate în corporațiunile bisericești*? Când am tractat pe susținătorii școlii de mizera plebs?

Atunci de ce ni-se dau asemenea sfaturi, pre cari ar trebui să le dăm noi celor ce comit păcate neiertabile față cu învățătorii neamului, cari în timpurile grele prin cari trecem, au dat cele mai frumoase probe de maturitate și abnegațiune?

Să ne pardonăm dar sfaturi de aceste se dau numai filor rătăciți. Ele nu ne recomandă clerului și poporului ca pe oameni folositori în înaltele corporațiuni, ci ca pe niște socialiști și anarhiști spărgători de buna înțelegere, doritori de a răpi conducerea bisericii din mâna preoților și răvnitori la mărirea deșerte. Dealtcum întreg răspunsul nu lămurește ci incurcă situația.

Deci cu aceiași sinceritate fiască, cu care ni-se dau sfaturile părintești, trebuie s'o mărturisim, că ni-ar fi plăcut să ne convingem din răspuns, că P. C. Sa a ajuns în întreaga afacerea numai ca Pilat în Credeu, și că nu aproabă pășirile greșite a celor ce au înscenat vrajba. Cu scopul de a ușora lămurirea, nici n'am implicat în afacere cauza părintelui Codrean din Șiclău, care-i este nepot P. C. Sale. N'am voit să-l

prezentăm ca interesat în afacere, ca se nu se zică că din aceasta cauză a avut interes să inițieze sau se alimenteze focul discordiei.

Adusă însă afacerea în discuțiune ba încă în legătură cu un alt coleg de noi de toți stimat, ca să nu se interpreteze greșit tăcerea noastră, sunt silit a lămuri afacerea și din punctul nostru de vedere.

Avem dovezi că comisarul nu ș'a arătat nemulțămirea față cu colegul Capra, nici în raportul către Vener. Consistor și că nu cu scop de ai detrage din merit, ori al inzulța ș'a permis a face unele observări față cu cele constate în examenul lui, ci pentru a servi cu exemple altor învățători prezenți la conferința didactică, care este impusă de Ven. Consistor și are aceasta spețială mențiune.

Supărare părintelui capelan a provenit de altcum din lauda ce au aduso acel comisar, celui alt vrednic învățător din Șiclău, care este prigonit de preotul său.

Vizita oaspelui din România la școala din Cuvin, am descriso după cum am auzit-o din gura P. C. Sale.

O alta dovadă, despre respectul ce la avut P. C. Sa față cu dascălul pre care acum văd că e supărat — după convingerea mea nemeritat și fără motiv — se afla în numărul 28 din an. 1908 al acestui organ, unde se zice: „*Sub cucerire înțelegem hărnicia învățătorului. Unde credincioșii văd spor în școală își dau și cămașa pentru ia. Atâtea frumoase exemple aflăm despre aceasta în dieceză*“. Și apoi spre a-și ilustra aserțiunea dintre multele exemple frumoase ca cel mai frumos îl scoate la iveală pe cel din Cuvin zicând: „*Ori ce înseamnă vorba Cuvinanilor, că mai bine fără școală decât nu-i în ia învățătorul Popovicu*“.

Toate aceste le-am amintit și amintesc și acum spre a comenta punctul meu de vedere în aceasta afacere gingașe tot cu scopul de a restabili pacea.

Cine nu vede toate aceste: *că eu am fost îndreptățit să presupun*, că comisarul respectiv a fost inzulțat nu din anumite scăderi ale lui; că colegul clasificat de el cu laudabil pre care nu l-am putut pacifica, în interesul cauzelor noastre comune cu rugarea ce i-am adresat-o este pus la cale și că în toată afacerea vina cea mai mare o au cei ce apără și ocrotesc asemenea oameni și porniri.

După toate acestea, ca de încheiere accentuez: că știm să ne apreciem, să cinstim și să fim recunoscători față de profesorii și binefăcătorii nostri, ceia ce putem arăta în caz de lipsă cu dovezi concrete; primim invitarea la lucru și vom urma și în viitor pre cei ce cu fapta vor arăta că sunt părinți nedespărțibili de noi. Vom vedea!

Iosif Moldovan.

Dăm în întregimea sa aceasta explicație a domnului Moldovan drept dovadă despre modul de gândire ce-l preocupă și despre ce este capabil spiritul la care vrea să angajeze pe învățători. Noi renunțăm a-l convinge pe dl Iosif Moldovan că nu așa se discută chestiile serioase și ne spălăm mâinile de mărăcini. Ținem sub demnitatea noastră să discutăm îndoiala în bunele intențiuni pe cari le garantează trecutul și prezentul nostru.

Ca să nu rămână însă nici supărarea, că n'am repropus întreagă corespondența dlui I. Paguba, ce a provocat discuțiunea în jurul comisarilor de examine, o reproducem acum cu toată plăcerea, căci din ea apare ce e vătămător și ce e nevătămător pentru amicul dlui Moldo-

van. În Nrul viitor vom publica și răspunsul capelanului N. Codrean la atacurile dlui D. Popoviciu și cerem dlui I. Moldovan să facă același lucru în »organul« dsale, să publice și el și comunicatul dlui I. Paguba din »Bis. și Școala« și răspunsul capelanului N. Codrean ca orientarea să fie deplină pentru cei ce-i interesează afacerea.

Între altele noi îl lăsăm pe dl Moldovan cu daraverile sale disingante și continuăm cu cimentarea raporturilor sufletesti dintre preoți și învățători după felul convingerii noastre pusă și în primul de astăzi.

Noi am chemat și pe dl I. Moldovan să între în aceasta sferă de gândire mai înaltă și mai curată, regretăm însă că dumnealui persistă în dărăverile sale și nu intră în acest concert al înălțării inimilor spre o înfăptuire trainică a consolidării noastre interne. Altfel toate căile duc la Roma, dacă dl I. Moldovan crede că pe toropeală încă poate ajunge la Roma, poștească. Este chestia individuală a lui.

Incheiem cu de unde s'a început incidentul ca să fie deplină orientarea iată crimen lesae majestati, comisă de dl I. Paguba.

In chestia examenelor).*

Primisem dela un învățător un articol plin de amărăciune împotriva unui comisar de examine. Articolul eră iscălit și autorul lua răspundere pentru scrisesele sale. I-am răspuns la poșta redacției să abstea dela publicare și să ducă chestia în conferințele învățătoresți, dar dânsul insistă la publicare pe motiv de interes public, învoindu-se a omite partea personală și dăm următoarea parte din articol:

Până când la alte școli examenele sunt niște zile de *praznic*, în cari atât copiii, cât și învățătorii sunt *veseli*, că au încheat un an de muncă, până atunci la noi examenele sunt niște zile, în cari atât copiii cât și învățătorii trebuie să-și încorde toate forțele fizice. Venirea unui comisar lipsit de cultură, pentru bieții dascăli, examenele sunt niște zile de tristeță. Suntem îngrămădiți cu atâta amar de material, încât scăpați odată de ziua examenelor, suntem ca niște *ogari*. Și dacă felul examenelor de până aci, nu se vor schimbă în curând, cred că peste câțiva ani se vor înmulți spitaturile de *nebuni și tuberculosă*: iar organismul întreg al copiilor se va sdrucină și nu vor fi capabil. de a purta greul vieții viitoare.

Materialul pentru examene după a mea părere ar trebui restrâns, iar examenele să fie conform principiilor marelui dascăl de pie memorie Dr. Petru Șpan: „Niște ocazii, cari încălzesc, emoționează, predispun spre mulțămire, îndestulare și fericire. Ele deci n'au să producă teamă, spaimă, oboseală, tâmpire, indispoziție, tristeță. Ele au să fie niște *festivități școlare cu caracter educativ*, în cari nota conducătoare să fie *veselia, bucuria, satisfacția, convingerea*, că aceste închee un an de muncă, cu spor și *isbândă*“.

„Mai mulți ochi mai multe văd“. Aceasta este logica controlului. Pe dascălul datoriei împlinite nu-l poate deci și nici nu-i permis să-l supere controlul în școală; din contră are să-l veselească, căci îi oferă ocaziunea de a profita de judecata organului de control.

*) Nr. 18 „Biserica și Școala“ 1911.

Controlul însă să fie *pedagogic, leal și conștiințios*, nu polițial. „Controlul pedagogic este *protectorul libertății învățământului*, până când controlul polițial este opresorul învățământului“.

Cu privire la ținuta organului — comisarului de control, mă îndestulesc, să aduc aci părerea logică a marelui dascăl de pie memorie Dr. Șpan. Iată ce zice: „Comisarul cotrolează, inspectează și face notițe trebuincioase, dar în timpul cât e în examen, are un rol pasiv de *tainic spectator*; iar în conferința didactică să se poarte ca un *părinte povățuitor*“.

Acuma voi arată foarte pe scurt, cum se face la noi controlul în examene.

La mine d. e. în anul trecut a făcut comisarul în decursul examenului următoarele observări nepermise: După ce au cântat copiii „Împărate cerese“ aceștea s'au pus să șeadă. Comisarul numai decât: Sculați și ziceți în numele Tatălui, a fiului... (Sic... Nu zberă (Sic) așa dragă, ci vorbește mai încet. La cetit cu elasa I s'a dus între copii și a început a provoca: Cetește tu aci. Mai departe celalalt. Ai d'apoi că tu nu ești atent, Celalalt mai departe. Nici tu nu ești atent, șezi jos! La scris, tot cu el. I. Tu ști dragă scrie bine numai că arcu acesta vezi, trebuie să-l duci până la linie, iată așa! Și dl. comisar a început a prelege arătând felul cum se scrie litera. Și a făcut dl. comisar mai multe observări de acestea.

Și știți mă rog, cum mi-a clasificat examenul? Cel puțin așa s'a declarat, că *laudabil*. A-ți auzit? *Laudabil*. Ei bine dacă examenul meu a fost *laudabil* — după truda ce am depus-o mă așteptasem la distinc, ce pe mine puțin mă privește calculul, deoarece eu totdeauna am muncit și muncesc să-mi fie liniștită conștiința — atunci întreb: Ce rost au avut observările dlui comisar și încă în decursul examenului?

Se numește aceasta pedagogie modernă? Da, pedagogie proprie a unui dascăl „ales“.

În ziua următoare după examenul meu m'am dus la examenele din N. În școala colegului de acolo dl comisar a făcut aceleași observări, ba în conferința didactică s'a întâmplat un șcandal nemaipomenit și eră pe ici colea să se încaere cu preotul locului, pentru că acesta și-a apărat cu demnitate pe fostul său învățător bun și încărunțit, care își perduse răbdarea pentru tratamentul brusc.

Din incidentul inconvenientelor noastre la examen rog pe P. S. Domnul Episcop și pe venerabilul Consistor:

1. Să binevoiască a edă un plan anume pentru examene, în care materialul să se estindă numai la cele mai esențiale lucruri din fiecare obiect de învățământ, iar comisarilor o îndrumare specială, după care să se acomodeze, ca astfel fiecare comisar să procedeze în aceeași formă.

2. De comisari pentru examene să denumească în viitor numai astfel de persoane, cari afară de meritele ce și le-a câștigat prin diligența lor în cele didactice, să aibă și manieri urbane, aceasta pentru că numai așa putem avea încredere în ei pe de o parte iar pe de alta parte numai atunci se poate face o icoană fidelă despre starea învățământului nostru, dacă controlul se face din partea astor fel de oameni.

3. Comisarilor denumiți, Veneratul Consistor să le deie stricta îndrumare, că în viitor să aibă fiecare o astfel de ținută, ca examenele să apară niște zile de praznice, în cari nota conducătoare să fie *veselia și bucuria* atât pentru copii, cât și pentru învățători. Iar în conferința didactică, comisarii față de învățătorii, cari își împlinesc datorința, să fie cu cea mai mare rezervă. Față de învățătorii mai slabi încă să se poarte

conciliant, iar ude obsearvă greșeli mai grave, să le spună între patru ochi și dacă nu prinde, să facă nu-mai decât arătare, în contra cărora Veneratul Consistor să aplice §-ul legii cu toată rigoarea.

4. Să binevoiască a da îndrumare protopresbiterilor ca inspectori școlari, ca examenele la școlile cu clasele inferioare să nu dureze mai mult decât o oră, iar cu clasele superioare două ore. Aceasta pentru a feri copii de tortură și încordare prea mare.

CRONICA.

Preoțimea din tractul Lugoșului pentru seminarul din C ransebeș. Cu o deosebită plăcere cetim în ultimul nr. al „F. D.” că preoțimea din tractul protoprezbiterial al Lugoșului — poate cel mai sărac tract al diecezei — a oferit pentru zidirea noului seminaru în Caransebeș, inițiat de P. S. Sa Episcopul Dr. E. Miron Cristea, considerabila sumă de aproape cinci mii coroane. Astfel se aranjează acest tract după al Pauciovei care a contribuit până acum cu cea mai mare sumă, la locul al doilea din întreaga dieceză. N'avem îndestul cuvinte a lăuda această poftă de jertfă a preoțimei noastre și a indemnă și pe alții la urmarea acestui exemplu.

Ofensarea la isprăvirea funcțiunii divine cauzată prin provocarea preotului. — Sub prezidiul consilierului aulic Herasimowicz curtea de casație trată nu demult un caz interesant relativ la ofensarea unei biserici sau a unei comunități religioase legal recunoscute (§ 303 al codicelui penal). Conform paragrafului acestuia soția unui proprietar de casă cu numele Melania Zuchowicz în Solszczow fu condamnată de către judecătoria provincială din Leov la închisoare pe o lună din incidentul următor: Precum în alte localități din Galiția, așa și în localitatea indusă există obiceiul că pe timpul crăciunului preotul local merge cu aghiasma dela casă la casă. Trecând pe lângă casa lui Zuchowicz, care nu de mult dela confesiunea romano-catolică trecuse la confesiunea greco-catolică, parohul batjocuri pe soția acestuia care se afla lângă fereastră. Soția răspunde cu asemenea ocări la adresa parohului. Parohul o pârî la judecătorie și soția lui Zuchowicz fu condamnată la pedeapsa amintită. În contra sentinței acesteia ea însinuă recursul de nulitate la curtea de casație. Reprezentantul ei Dr. Lewicki induse că acuzata fu condamnată pentru ofensarea bisericii romano-catolice, în special „pentru ofensarea unui preot la săvârșirea unei funcțiuni bisericești”. Dară în cazul acesta nu poate să fie vorba despre o săvârșire a unei funcțiuni bisericești; căci batjocurirea de bună samă nu e o funcțiune bisericească; pe lângă aceasta trebuie de observat că parohul atunci se afla pe cale dela o casă la alta, deci în acel moment nu putea să săvârșească funcțiunea, care trebuie să o împlinească în casă. S'ar putea induce încă și aceea că stropirea caselor cu aghiazmă nu e un act bisericesc, pentru că aceasta nu constituie o instituțiune a bisericii romano-catolice. Apărătorul încheiă discursul său cu cuvintele că cuvinte batjocuritoare rostite contra unui preot batjocuritor, carele nu săvârșește o funcțiune bisericească, ci se află pe cale, nu întemeiază o ofensare la isprăvirea unei funcțiuni bisericești, ci constituie numai o ofensare privată față de preot. Reprezentantul procuraturii generale Dr. Huber răspunde că provocațiunea din partea parohului nu o îndreptățise pre acuzata a se purta astfel față de paroh cum o făcuse ea. Ea nu avea alt drept decât a se deplânge

asupra parohului la diregătoria competentă. Punctul de vedere juridic al apărătorului că parohul, fiindcă atunci se afla pe cale, nu isprăvia o funcțiune bisericească, este greșit, căci în tot timpul când este îmbrăcat în ornate bisericești, parohul trebuie să se privească ca isprăvitorul unei funcțiuni bisericești. Actul st. opirei caselor cu aghiazmă trebuie considerat încă ca isprăvirea unei funcțiuni bisericești, pentru că prin aceasta se mărește credința în apărarea și scutirea caselor prin Dumnezeu. Curtea de casație acceptă aceste expuneri și respinse recursul de nulitate.

Cronică bibliografică.

Dr. W. Rein și activitatea sa pedagogică de un pătrar de secol. Conferența, prin carea distinsul profesor de pedagogie al institutului preparandial din Arad Dr. Petru Pipoș, a produs admirațiune generală în alesul public prezent la adunarea învățătorilor din Arad, cu scop de a fi răspândită în cercuri cât de largi, ca toți învățătorii să cunoască minunata activitate de un pătrar de secol a celui mai mare pedagog contimporan Dr. W. Rein, celebrul profesor de științele pedagogice dela Universitatea din Iena, a fost scoasă și în broșură de către Reuniunea învățătorilor dela școlile populare conf. gr. ort. române din protopopiatele aradane I—VII. Frumoasa intențiune a numitei reuniuni credem a fi binevenită și sprijinită de toți cei chemați a promova cultura neamului: de P. On. direcțiuni și corpul profesoral al institutelor pedagogice române, de prezenții reuniunilor generale și de despărțămintele protopopești, cari își vor ținea de datorință a recomanda și răspândi în sânul tinerimei și a învățătorimei, aceasta lucrare de rară importanță. Prețul, chiar în considerarea scopului sus atins, este numai 50 fil. plus porto 10 fil. Librăriile române și cei ce vor comanda mai mult ca 10 exempl. deodată, primesc 30% rabat, din care se va suporta porto în primul loc. Comande se fac la librăria diecezană din Arad.

Concurse.

Pentru îndeplinirea definitivă a postului învățătoresc cantoral dela școala gr. or. rom. din Gyapju (Gepiu) cottul Bihor ppiatul Tinca pe lângă următorul salariu:

1. Salariul în bani numărari dela comuna bisericească fără ajutor de stat: 1000 cor. 2. Pentru încălzitul salei de învățământ 3 metri cubici de lemne. 3. Pentru învățător 2 metri cubici de lemne. 4. Locuință bună cu 2 chilii padimentate, culină, cămară, și supraedificate. 5. Pentru cantorat dela mort mare 2 cor. hora mortului 1 cor. dela mort mic 1 cor. feștanie 1 cor. cununii 1 cor. 6 Pentru conferință și scripturistica 20 cor. Alesul trebuie să știe conduce corul vocal.

Se asigură și cvinvenalele legale din partea bisericești pe timpul dela împlinirea a lor 5 ani în acel serviciu.

Reflectanții la acest post recursele lor ajustate conform regulamentului au să le subștearnă adresate comitetului parohial la oficiul protopresbiterial tractual în termen de 30 zile dela prima publicare în foaia oficioasă

Dat în ședința comitetului parohial ținută la 20 noemvrie (3 dec.) 1911.

Teodor Popa
notar.

Vasilii Fărcaț
președ. comitetului par.

În conțelegere cu mine: Nicolae Rocsin protopop.

—□—

2—3